

ارتقا نشاط اجتماعی با رویکرد اجتماع محور در سکونتگاه‌های غیررسمی (نمونه موردی: محله کشتارگاه-ارومیه)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۶/۱۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۶/۳۰

رسول درسخوان

استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران.

Darshkan.S@Gmail.com

نیما بایرامزاده*

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول) Nima.Bayramzadeh@Yahoo.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: هدف اصلی این پژوهش، شناسایی رابطه میان متغیرهای توصیفی و نشاط اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی می‌باشد که در نهایت در راستای ارتقا نشاط اجتماعی با رویکرد اجتماع محور و با استفاده از پتانسیل‌های محله‌ای و فرامحله‌ای به ارائه راهبردهای پیشنهادی می‌پردازد.

روش پژوهش: روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. مطالب مورد استفاده به دو صورت برداشت اسنادی و میدانی گردآوری شده است. ابزار گردآوری داده‌ها به چند صورت: مشاهده، پرسشنامه، مصاحبه و فیش‌برداری می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، ساکنین محله کشتارگاه بوده و براساس فرمول کوکران حجم نمونه ۳۷۲ نفر بدست می‌آید. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دو صورت کمی و کیفی انجام گرفته است. در بعد کمی از روش‌های آماری و در بعد کیفی، نتایج حاصل از بررسی‌های آماری و پرسش‌نامه‌ها تجزیه و تحلیل می‌گردد.

یافته‌ها: با توجه به آزمون اسپیرمن و یومن-ویتنی نتایج این پژوهش نشانگر وجود رابطه متوسط مستقیم بین متغیرهای وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد و نشاط اجتماعی بوده و میان سن و نشاط اجتماعی نیز رابطه کم عکس برقرار است همچنین با توجه به مقدار میانگین رتبه‌ای، زنان نسبت به مردان دارای نشاط اجتماعی بالاتری هستند.

نتیجه گیری: در راستای توانمندسازی و ارتقای نشاط اجتماعی براساس پتانسیل‌ها، دارایی‌های محله و رویکرد اجتماع محور در محله کشتارگاه چهار نوع راهبرد: راهبردهای تهاجمی، تنوع، بازنگری، تدافعی تدوین و برای محله ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: نشاط، نشاط اجتماعی، رویکرد اجتماع محور، سکونتگاه‌های غیررسمی، ارومیه

مقدمه

در دهه‌های اخیر مدیریت شهری در ایران به دلیل عوامل مختلفی نظیر اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با چالش‌های فراوانی روبه‌رو شده است (حسینیان، مرادی مکرم و اسدی، ۱۳۹۸: ۱۰۶). بطوریکه به دنبال شهرنشینی شتابان سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند (ایراندوست، ۱۳۸۹: ۶۰). سکونتگاه‌های غیررسمی یکی از چالش‌های اساسی مدیریت شهری است و شناخت الگوهای موجود در این سکونتگاه‌ها، کمک شایانی به مدیریت این نوع شیوه سکونتی می‌نماید (ویسی، ۱۳۹۶: ۲۰۷). در واقع، سکونتگاه‌های غیر رسمی نمود کالبدی و فضایی فقر و نابرابری تمرکز یافته در شهرها هستند (علیتاجر، سجادزاده، سعادت‌ی و وقار و شهربازی، ۱۳۹۵: ۶۲).

بطورکلی در دنیا از هر شش نفر یک نفر در سکونتگاه‌های غیررسمی زندگی می‌کند و در صورتی که این روند پیدا کند و دولت‌ها برنامه‌ای برای این موضوع نداشته باشند، تا سال ۲۰۳۰، حدود دو میلیارد نفر از جمعیت شهرنشین دنیا در اینگونه سکونتگاه‌ها زندگی خواهند کرد (برزگر، حیدری و انبارلو، ۱۳۹۸: ۱۴۲). امروزه در بیشتر جوامع، ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی با استفاده از راهکارهای صرفاً کالبدی، مکانیستی و خشونت آمیز، نفی گردیده است. به نحوی که سرپوش نهادن بر واقعیات توسعه شهری از طریق جابه‌جایی، تخریب و اخراج ساکنان جز اتلاف سرمایه‌های اقتصادی-اجتماعی و تشدید مساله، نتیجه‌ای به همراه ندارد (محمدی، ۱۳۸۸: ۱۰۱). این سکونتگاه‌ها علاوه بر وجود مسکن با کیفیت پایین و فقدان زیرساخت‌های کالبدی مناسب و اجتماع‌پذیری پایین، که نتیجه آن ایجاد محیط‌های بی روح و بدون تعامل می‌باشد، با تجمعی از افراد کم‌درآمد و غالباً با مشاغل کاذب، زمینه ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در این فضاها شهری به شمار می‌روند (علیتاجر و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۲) که روز به روز میزان نشاط اجتماعی در این سکونتگاه کاهش می‌یابد.

احساس شادی و نشاط یکی از ضرورت‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان به شمار می‌رود و به دلیل تأثیرات عمده بر سالم سازی و بهسازی جامعه مدت مدیدی است ذهن آدمیان را به خود مشغول کرده است. بطوریکه امروزه بسیاری از ملل به نوعی درصدد ایجاد یک جامعه سالم و با نشاط هستند

(سمیعی اصفهانی و پوردانش، ۱۳۹۷: ۹۰) در سال‌های اخیر، اهمیت نشاط و رضایت‌مندی اجتماعی در زندگی انسان به اندازه‌ای قوت یافته است که در شاخص‌های متاخر توسعه در دنیا، تقریباً همسنگ و هم وزن متغیرهای مادی و اقتصادی انگاشته می‌شود. در این سال‌ها در ادبیات توسعه، از واژگان بدیل و جدید استفاده می‌شود مانند «توسعه به مثابه شاد زیستی»، «شادزیستی ناخالص ملی» و «اقتصاد شادکامی» و غیره. البته از آنجا که نشاط تنیده در زنجیره رفتارها و نگرش‌های متکثر افراد است، چندان برنامه پذیر نیست. در دهه‌های اخیر عمده کشورهای دنیا موضوع خوب زیستی عمومی و ذهنی را کانون توجه و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری خود قرار داده‌اند (عبری، ۱۳۹۱). نشاط شهری توسط اجتماع انسان‌ها ساخته می‌شود و تا حد زیادی به ویژگی‌های مورفولوژیکی یک شهر بستگی دارد (خیا و همکاران^۱، ۲۰۲۰) در واقع به عنوان قدرت و انرژی توسعه شهری محسوب می‌شود (لاندری^۲، ۲۰۰۰) و منعکس کننده سطح فعالیت‌های انسانی در مکان‌ها و زمان‌های مختلف شهر (لی و لیو^۳، ۲۰۱۶) که اطمینان از نشاط فضای شهری و ارتقاء بقا و توسعه عملکرد شهری است (هی و همکاران^۴، ۲۰۱۸: ۷۲۶)

در این راستا توانمندسازی اجتماعات محلی به عنوان رویکردی نوین برای حل مسائل سکونتگاه‌ها غیررسمی است که دیگر مهندسی ساختمان و تزریق منابع مالی صرف را راهگشا نمی‌داند، بلکه مهندسی اجتماعی با حمایت و تسهیل بخش عمومی و سازمان‌های غیردولتی و محلی و مشارکت فعال مورد نظر است (ایراندوست، ۱۳۸۹: ۶۴). سیاست‌های توانمندی‌سازی مبتنی بر اصول تفویض اختیار تصمیم‌گیری و بر این اساس است که تصمیم‌های مربوط به سرمایه‌گذاری، در منابع توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و مادی داخلی باید در پایین ترین سطح کارایی باشند. در واقع بر اساس این نگرش پایین ترین سطح کارایی و اثربخشی، سطح اجتماع محلی و محله است (یو-ان-هایبیتا^۵، ۲۰۰۳: ۱۳۱).

از سال ۲۰۰۰ به بعد سازمان ملل، متغیرهای نشاط، امید به آینده، خشنودی و رضایت‌مندی افراد جامعه را بعنوان یکی از متغیرهای تأثیرگذار در تعیین سطح توسعه یافتگی کشورها در نظر گرفته است (پوردانش و سمیعی اصفهانی، ۱۳۹۷: ۹۰) طبق گزارش جهانی شادی که توسط شبکه راه‌حل‌های توسعه پایدار برای سازمان ملل سالانه انجام می‌شود، برای انجام این بررسی

۱۵۶ کشور توسط موسسه جهانی گالوپ مورد بررسی قرار می‌گیرند و در این رتبه‌بندی ۶ عامل مورد بررسی قرار می‌گیرد که این شش عامل شامل: سطح تولید ناخالص داخلی، امید به زندگی، سخاوت، حمایت اجتماعی، آزادی و جریان فساد است. طبق نتایج این گزارش در سال ۲۰۲۰، از بین ۱۵۳ کشور ارزیابی شده کشور ایران در رتبه ۱۱۸ این ارزیابی می‌باشد که فاصله زیادی با رتبه‌های برتر دارد و نشان از پایین بودن سطح نشاط در کشور می‌باشد.

محلّه کشتارگاه ارومیه با مساحتی بالغ بر ۵۰ هکتار و جمعیتی ۱۱۷۳۱ نفری، جز محلات قدیمی شهر ارومیه بوده که در جهت مهاجرت روستاییان به این محدوده، شکل گرفته است. این محلّه به دلیل کم‌پرخوردار و نابرخوردار بودن، از بسیاری از ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی در جهت توسعه خود بی‌بهره می‌باشد که این امر باعث کاهش نشاط اجتماعی در این محدوده گردیده است. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی رابطه میان متغیرهای توصیفی و نشاط اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی می‌باشد که در نهایت در راستای ارتقا نشاط اجتماعی با رویکرد اجتماع محور و با استفاده از پتانسیل‌های محلّه‌ای و فرامحلّه‌ای به ارائه راهبردهای پیشنهادی می‌پردازد.

چارچوب نظری

طی یکی دو دهه اخیر در سطح جهانی بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای دخیل در امر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، بر ترویج نگرش مشارکتی در جهت تشویق نوعی رهیافت به برنامه‌ریزی «از پایین به بالا» تأکید داشته و تصمیم‌گیری و چاره‌اندیشی در خصوص حل مسائل شهری را بر مبنای اجتماعات محلّه‌ای یا محلات شهری پایه‌گذاری نموده‌اند. در قالب فرآیندی مشارکتی، دموکراتیک و مردم محور توسعه محلّه‌ای از چندین دهه گذشته با تأکیدی خاص در کشورهای توسعه یافته، به عنوان محور برنامه‌های توسعه پایدار شهری قرار گرفت. ساختار مدیریت شهری در ایران با دارا بودن ویژگی‌های غیرمشارکتی، متمرکز، از بالا به پایین، سیاست زده، فقدان همگرایی افقی، عدم ارتباط دوسویه ما بین سطوح مختلف شهری، دیدگاه‌های نوین مدیریت شهری بر پایه سلول‌های بنیادین شهر (محلّه) را دچار نقصان آشکاری ساخته است (رضایی و نگین تاجی، ۱۳۹۴، ۶۹-۷۵). اجتماع محلی عبارت است از «افرادی که در یک ناحیه جغرافیایی معین زندگی می‌کنند و پیوندهای اجتماعی و

روانی با یکدیگر و با جایی که در آن زندگی می‌کنند، دارند (متسیچ و مونسی، ۲۰۰۴: ۵۶). به عقیده بایدر، اجتماعات محلی بر اساس ویژگی‌های مشترک تعریف یا توصیف می‌شوند که ممکن است شخصی، اعتقادات و فعالیت‌ها، کاربران یا ارائه دهندگان خدمات مشترک باشند (بایدر، ۲۰۰۷). همچنین هدف اصلی توسعه اجتماع محلی کمک به اجتماع محلی به منظور ظرفیت‌سازی و مشارکت ساکنان برای توسعه، به منظور حل مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی، محیطی و فرهنگی است (ابوسامه و عارف، ۲۰۰۹: ۸۶). از طرفی هدف برنامه‌ریزی اجتماع محلی بهبود اثربخشی خدمات عمومی دربرآوردن نیازهای مردم، حمایت از توسعه اجتماعات محلی و بهبود کیفیت زندگی برای همه است (قناد و صرافی، ۱۳۹۸: ۲۱۵) که این امر شامل برقراری ارتباط و تعامل با مردم و اجتماعات محلی است که مستلزم حضور تمام سازمان‌های خدمات عمومی به همکاری در توسعه است (واتس، ۲۰۰۸: ۶) که در نهایت به توانمندسازی اجتماع محور در این جوامع می‌پردازد.

توانمندسازی اجتماع محور، اصطلاحی است که از تلاقی چندین رشته، روانشناسی اجتماعی، آموزش سلامت، سازماندهی اجتماعی و مددکاری اجتماعی وارد بحث توسعه اجتماعی شده است (بونائوتو، فورنارا و بونس، ۲۰۰۵: ۲۶) رویکرد توانمندسازی اجتماع محور و نحوه ارتباط آن با توسعه جوامع محلی، بیشتر غیرمتمرکز و مشارکتی می‌باشد بطوریکه ضرورت درگیر شدن اهالی محلّه در فرآیند برنامه‌ریزی برای تشخیص مسائل الویت‌دار محلّه و حمایت در اجرا را می‌طلبد (کمیسون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد برای آسیا و اقیانوسیه^۱، ۲۰۱۵: ۱۳۱) در نهایت نظریه توسعه محلّه‌ای پایدار، این رویکرد تلاش می‌کند با تقویت و بهبود فضای کالبدی محلّه، تعاملات اجتماعی را افزایش داده و از این مسیر به بهبود حس تعلق به مکان، خوداتکایی اقتصادی و ارتقاء سرمایه اجتماعی نایل گردد (رضایی و نگین تاجی، ۱۳۹۴، ۷۰). حدود دو دهه است که مولفه‌های کیفی توسعه مانند احساس خوب زیستن، کیفیت زندگی و مصرف، همگی تحولی بارز در ادبیات علوم اجتماعی و توسعه از حیث اهداف و چشم انداز به وجود آورده‌اند، این شاخص‌ها همگی به نوعی با موضوع شاد زیستن و نشاط اجتماعی مرتبط‌اند. تأمین کیفیت بالاتر زندگی در ابعاد عینی و ذهنی امروزه از دغدغه‌های مدیران و برنامه‌ریزان اغلب شهرهای دنیا

(شریفزاده، میرمحمدتبار و عدلی‌پور، ۱۳۹۶: ۱۶۰). بنابراین نشاط اجتماعی همان سطح برخورداری از مواهب زندگی عمومی همراه با اقناع ذهنی و اجماع عینی است؛ یعنی باید تعریف فردی و بیرونی از نشاط با هم مقارن باشند (عنبری، ۱۳۹۱: ۳۵).

تا به امروز اندیشمندان تعاریف متعددی از نشاط اجتماعی ارائه داده‌اند و به طور کلی نشاط اجتماعی عبارت است از: ارزیابی کلی ذهنی فرد از زندگی خود (وینهوون^{۱۴}، ۲۰۰۰: ۲۱۲)؛ احساس مثبت فرد و ارتباط آن با رضایت خاطر او از زندگی (آرگایل^{۱۵}، ۲۰۰۱: ۸) چگونگی داوری فرد درباره گذران اوقات زندگی خود (سلیگمن^{۱۶}، ۲۰۰۲: ۸۰)؛ قضاوت شخص درباره مطلوبیت کیفیت زندگی خود (جانسون و کروگر^{۱۷}، ۲۰۰۶: ۶۸۲)؛ دلبستگی به خود و دیگران و نقطه آغاز حرکت‌هایی تازه به سوی افق‌های دوست داشتنی و تعبیری مثبت از موافق بودن جریان‌های حیات با نیازهای انسانی؛ بررسی پژوهش‌های گوناگون روانشناسی و اجتماعی نشان می‌دهد انسان در موقعیت‌های مختلف زندگی خود، عواطف و هیجانات متعدد و متفاوتی را تجربه می‌کند، که تا حدی زیادی بر تصمیم‌گیری‌ها، اعمال و افکارش تأثیر می‌گذارد، متأسفانه انسان از نقش هیجانات خود که عامل بسیار مهمی در انگیزش و رفتار هستند، آگاهی کمی دارد (حیدری ساربان و یاری حصار، ۱۳۹۶: ۴۳). به باور مایرز (۲۰۰۲)، نشاط اجتماعی سرآغاز توسعه هر جامعه محسوب می‌شود و بی توجهی به این موضوع زمینه تخریب جامعه را فراهم آورده و در فرآیند مدیریت توسعه مشکلاتی را ایجاد می‌کند. فضاهای شهری یکی از مهمترین مکان‌ها برای توسعه انسانی، خلاقیت و رشد و پیشرفت هستند، بنابراین بایستی یک محیط سالم را شکل داده و از خوشبختی و رفاه بشر حمایت و پشتیبانی کند (دای^{۱۸}، ۲۰۰۸-فولکر و کیستمان^{۱۹}، ۲۰۱۳).

مرور ادبیات نظری شهر شاد نمایانگر آن است که تجربه‌های توسعه، ساماندهی، بازآفرینی فضاهای شهری و همچنین برنامه‌های ویژه مدیریت شهری، نقش مهمی در شکل‌گیری این رویکرد داشته‌اند به‌گونه‌ای که اساساً فلسفه شکل‌گیری کتاب «شهر شاد» موننگمری، دیدار با انریکه پنالوسا شهردار شهر بوگوتا و تحلیل اقدامات انجام‌شده توسط وی در ارتقا کیفیت فضاهای شهری بوده است (موننگمری^{۲۰}، ۲۰۱۳-گاردنر و اسدوریان^{۲۱}، ۲۰۰۴) هرچند که نباید اثرات کلان ساختار ملی بر شادی شهری را از نظر دور داشت. بر اساس دیدگاه

خصوصاً کلانشهرهاست. امروزه، پیشگامان سراسر جهان به بررسی دلیل این موضوع که چرا برخی از جوامع از سایرین شادترند علاقه‌مندی نشان داده‌اند. همچنین کشورها در حال گام برداشتن برای اندازه‌گیری موفقیت جامعه، نه فقط از دید رشد اقتصادی، بلکه از نظر پیشرفت سطح زندگی، استانداردهای زندگی، کیفیت زندگی و شادی هستند (واکینگ^{۲۲}، ۲۰۱۴) تنها در مطالعات نسبتاً جدید است که ادبیات شادی ذهنی روی نقش مکان، جوامع محلی و پیوستگی اجتماعی و حس تعلق حساب جدی باز می‌کند (بالاس^{۲۳}، ۲۰۱۳).

ادراک انسان از محیط از محوری‌ترین مقولات در روانشناسی محیطی و فرایند کسب اطلاعات از محیط اطراف انسان است (لنگ، ۱۳۸۶: ۹۷). می‌توان گفت که ادراک انسان "در مرکز هرگونه رفتار محیطی قرار دارد زیرا منبع تمام اطلاعات محیطی است" (مک اندرو، ۱۳۸۷: ۳۶) ادراک محیطی فرآیندی است بر پایه ترکیب اطلاعات حسی و انتظارات مبتنی بر تجربه که از طریق آن انسان داده‌های لازم را براساس نیازش از محیط پیرامون خود بر می‌گزیند. بنابراین "هدفمند است و به فرهنگ، نگرش و ارزش حاکم بر تفکر ادراک کننده بستگی دارد. در حقیقت ادراک محیطی از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان تجربه شده‌اند حادث می‌شوند. در این فرآیند نقش محیط به عنوان عاملی اساسی در رشد، توسعه و در نهایت در یادگیری مورد توجه قرار می‌گیرد" (مطلبی، ۱۳۸۰: ۲۳).

حواس انسان‌ها اغلب در ارتباط با یکدیگر هستند و به ندرت به طور جداگانه و منفک از یکدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند که این امر در دریافت تصویر کاملی از محیط اطراف اهمیت بالایی دارد. ولیکن بعضی از حواس‌ها تحت شرایطی از برخی دیگر قوی‌تر و یا مهم‌ترند و به طور طبیعی برخی از حواس‌ها نسبت به دیگری تکامل بیشتری داشته‌اند (بل، ۱۳۹۴: ۵۹-۶۰).

گام نهادن در مسیر توسعه و یا ایجاد جامعه‌ای که در آن آرامش و سعادت محقق شود، به زمینه یا مقدماتی نیاز دارد که با اتکا به آن، این درخواست تحقق یابد. از جمله این مقدمات، نشاط اجتماعی است. نشاط به عنوان گویه‌ای که در تعامل با جامعه و گروه تحقق می‌یابد؛ در غیر این صورت، از نگاه ناظر بیرونی، نشاط چیزی جز مجموعه‌ای از کیفیات روحی و هیجان‌های طرب انگیز فردی نخواهد بود. اگر این کیفیت فرح بخش، واجد معانی اجتماعی و اهداف جمعی نباشند، تعریفی جز برخی حالات نابهنجار روحی جنون آمیز نخواهد داشت

آن‌ها تبدیل شده است. در اکثر پژوهش‌های ذکر شده بیشتر به موضوع نشاط اجتماعی از دید نظریاتی چون روانشناختی، شناختی و رفتاری پرداخته شده و نقش عوامل محیطی و یا جمعیتی از این عوامل در نظر گرفته نشده است. مطالعات پیشین نشانگر این است که نشاط اجتماعی تک علتی نبوده و مجموعه‌ای از عوامل گوناگون در آن دخالت دارد. در ادامه به جمع‌بندی مطالعات پیشین پرداخته شده است که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

روش پژوهش

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. مطالب مورد استفاده در این پژوهش به دو صورت برداشت اسنادی و میدانی گردآوری شده است، به این صورت که چارچوب نظری از مطالب علمی نظیر اسناد کتابخانه‌ای، مقالات علمی و ... گردآوری شده است تا نظریه‌های مختلف در این زمینه بررسی و پیشینه پژوهشی لازم برای این پژوهش

مونتگومری، یک شهر پس از تأمین نیازهای اولیه مانند غذا و مسکن بایستی به ما آزادی واقعی، حرکت و ساخت زندگی که آرزو داریم را ارائه دهد همچنین به شیوه‌ای عادلانه، فضا، خدمات، امکانات، لذت و تفریح، سختی و هزینه بین افراد اختصاص دهد (مونتگومری، ۲۰۱۳).

شادی یک کانسپت و مفهوم نامشخص نیست، بلکه معادله‌ای تعریف شده و قابل اندازه‌گیری است و مستقیماً تحت تأثیر محیط ساخته شده پیرامون انسان است. از متروهای مملو از جمعیت گرفته تا گونه‌های معماری پیرامون ما و فضایی که در آن زندگی می‌کنیم، سطح استرس، سخاوت و بخشندگی و اعتماد ما به دیگران، توسط طراحی شهری شکل می‌گیرد (سماواتی و رنجبر، ۱۳۹۵). شادی یک مفهوم جمعی است که همه‌ی عناصر سیستم شهر را در برمی‌گیرد (کاستانزا و همکاران^{۲۲}، ۲۰۰۸).

با توجه به مطالب ذکر شده در ارتباط با موضوع پژوهش که نشان از تحقیقات گسترده در این زمینه می‌باشد، نشانگر این موضوع است که در نظر بسیاری از محققان این موضوع مهم تلقی شده و به دغدغه‌ی ذهنی

جدول ۱: نتایج مطالعات داخلی و خارجی

نویسندگان	نتایج پژوهش
شارما و همکاران (۲۰۱۰)	در کنار عوامل شخصیت، عوامل اجتماعی نیز به طور مساوی در تعیین میزان شادکامی افراد نقش دارد.
هالر و هادلر (۲۰۰۶)	اشاره کرده‌اند که مشارکت اجتماعی در سطوح خرد و مشارکت فرهنگی و اجتماعی در سطح کلان با نشاط رابطه معناداری دارند (گلایبی و اخشی، ۱۳۹۴).
ادینگتون و شامن (۲۰۰۴)	اشاره کرده‌اند که بین جنسیت و شادی تفاوت معنادار کمی وجود دارد بطوریکه که در رده سنی جوانان، زنان و در رده سنی مسن، مردان شادتر هستند. و ارتباط معنادار تحصیلات و نشاط ناشی از همبستگی تحصیلات با موفقیت شغلی و درآمد می‌باشد.
لارسون (۲۰۰۰) و پترسون (۲۰۰۰)	شادی و نشاط می‌تواند سلامت جسمانی و روانی را بهبود بخشد.
آرگایل (۲۰۰۱)	اشاره کرده‌اند که شادی با سن افراد رابطه معنادار دارد بطوریکه از جوانی تا دهه ۴۰ با افزایش سن شادی کاهش و بعد از آن افزایش می‌یابد و در سالمندی به پیشینه خود می‌رسد (گلایبی و اخشی، ۱۳۹۴).
دینر و بیسواس (۲۰۰۱)	همبستگی بالایی بین ثروت ملتها و رضایت از زندگی افراد وجود دارد. همبستگی پایینی بین درآمد و بهزیستی ذهنی درون ملتها وجود دارد.
آرگایل (۱۹۹۹)	بین میزان درآمد و نشاط رابطه مثبتی وجود دارد.
بایرامزاده و همکاران (۱۳۹۸)	بین دو متغیر فضای خلاق و نشاط و تعاملات اجتماعی رابطه‌ای معنادار وجود دارد.
حسینی غیاثوند و ستاری (۱۳۹۵)	حس تعلق مکانی تأثیر مثبت و معنادار بر امنیت اجتماعی و نشاط اجتماعی دارد و همچنین امنیت اجتماعی نیز تأثیر مثبت و معنادار بر نشاط اجتماعی در جامعه مورد مطالعه را دارا می‌باشد.
شریف زاده و همکاران (۱۳۹۶)	متغیرهای رضایت از زندگی، عزت نفس، دینداری و ارتباط اجتماعی، به نسبت سایر متغیرها، تأثیر زیادی بر نشاط اجتماعی در ایران دارد.
خطیبی (۱۳۹۶)	بین تعاملات همسایگی و نشاط اجتماعی رابطه‌ی معنادار و قوی‌ای وجود دارد.
غفاری و شیرعلی (۱۳۹۵)	بین متغیر احساس امنیت اجتماعی و نشاط اجتماعی رابطه همبستگی معناداری وجود دارد.
نبوی و همکاران (۱۳۹۴)	هر چه عزت نفس، اعتماد اجتماعی و شبکه روابط اجتماعی در حد بالا و احساس محرومیت نسبی در حد پایین باشد به همان اندازه احساس نشاط نیز بیشتر خواهد بود.
تمیزی‌فر و عزیزبهر مهر (۱۳۹۴)	بین اوقات فراغت و نشاط و نیز رضایت از گذران اوقات فراغت با نشاط رابطه معناداری وجود دارد.

محدوده مورد مطالعه

محل کشتارگاه، جز محلات کم‌پرخوردار و نابرخوردار شهر ارومیه بوده که دارای مساحتی بالغ بر ۵۰ هکتار می‌باشد. ساخت و ساز در این محله از دهه ۵۰ و تحت الگوی تصرف خزنده و تقسیم اراضی کشاورزی و بایر شروع شده و هم اکنون به صورت بازتقسیم فضاهای مسکونی و اتاق نشیمنی همچنان در حال گسترش می‌باشد. اقتصاد این محله بیشتر بر بازار غیررسمی متکی بوده و اغلب ساکنان این محله در مشاغل چوب دست فروشی و کارگری مشغول به کار هستند. همچنین با توجه به سیر گسترش فیزیکی محله کشتارگاه که از طریق نرم افزار گوگل ارث از سال های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ تهیه شده است نشان از افزایش تراکم در طی این ۱۰ سال را دارد (نقشه شماره ۱)

یافته‌ها

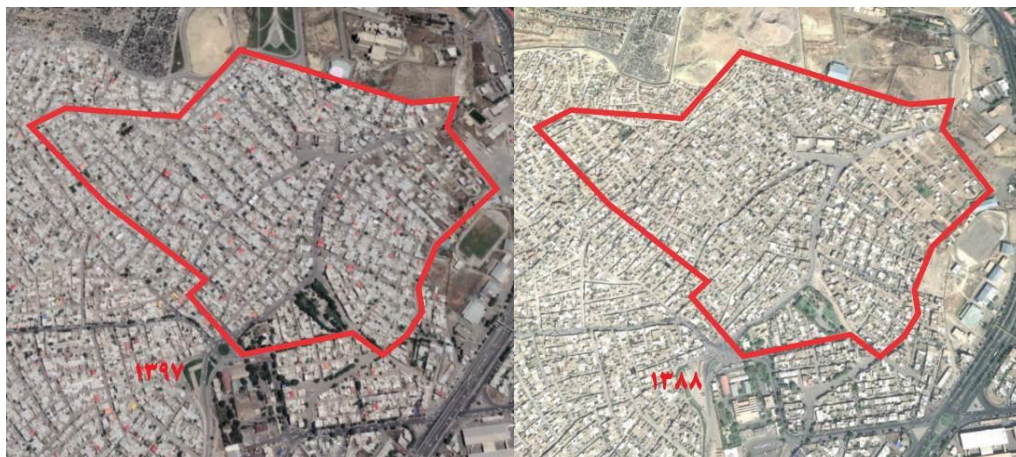
یافته‌های توصیفی

بخش اول پرسشنامه مربوط به ویژگی‌های جمعیتی پرکنندگان پرسشنامه می‌باشد که طبق جدول شماره ۲، نتایج نشانگر این است که از بین ۳۷۲ نفر، ۲۱۵ نفر مرد، ۱۷۴ نفر بین ۲۰ تا ۳۰ سال و ۱۷۵ نفر زیر دبلیوم می‌باشد. به دلیل روش نمونه‌گیری تصادفی، مشاهدات میدانی و مصاحبه فردی از افراد این محله بنظر می‌رسد میزان حضور پذیری زنان در محله کم بوده و به دلیل حاشیه‌نشین بودن و مهاجرت افراد از روستا به این محله رده سنی ساکنین این محله بیشتر بین ۲۰ تا ۴۰ سال می‌باشد. همچنین به دلیل ضعف بنیه اقتصادی خانوارها سطح سواد در این محله پایین می‌باشد.

جمع‌آوری گردد. سپس به برداشت میدانی محدوده مورد مطالعه پرداخته شده‌است تا خصوصیات و ویژگی‌های مثبت و منفی و دارایی‌های محدوده شناسایی شود. ابزار گردآوری داده‌ها به چند صورت: مشاهده، پرسشنامه، مصاحبه و فیش‌برداری می‌باشد. جامعه آماری پژوهش مورد نظر ساکنین محله کشتارگاه بوده که طبق آمار ۱۳۹۷، ۱۱۷۳۱ نفر می‌باشد. در این پژوهش روش نمونه‌گیری تصادفی بوده و برای نمونه‌گیری از فرمول کوکران استفاده شده است (فرمول شماره ۱):

$$n = \frac{Nz^2pq}{Nd^2 + z^2pq} \quad \text{فرمول شماره ۱:}$$

بر اساس فرمول شماره ۱، مقدار خطای ۰/۰۵ و مقدار ۰/۵ برای p و q در نظر گرفته شده، حجم نمونه ۳۷۲ نفر بدست می‌آید. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دو صورت کمی و کیفی صورت گرفته است بطوریکه در بعد کمی از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) استفاده می‌شود و در بعد کیفی، نتایج حاصل از بررسی‌های آماری و پرسشنامه‌ها تجزیه و تحلیل می‌گردد. در راستای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون اسپیرمن و یومن-ویتنی استفاده شده است تا رابطه معناداری بین متغیرهای توصیفی و نشاط اجتماعی در محله تعیین گردد. سپس بر اساس رویکرد اجتماع محور در جهت ارتقاء نشاط اجتماعی در محله کشتارگاه به ارائه راهبردهای پیشنهادی پرداخته شده است. این امر به دلیل مشارکت ساکنین محله و برنامه‌ریزی پایین به بالا می‌تواند در جهت ارتقا نشاط اجتماعی در این محدوده مثمر واقع گردد.

نقشه ۱: سیر گسترش ۱۰ ساله محله کشتارگاه

جدول ۲: ویژگی‌های جمعیتی

جنسیت	سن					تحصیلات	
	کمتر از ۲۰ سال	بین ۲۰ تا ۳۰ سال	بین ۳۰ تا ۵۰ سال	بالتر از ۵۰ سال	دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس
مرد	۱۵۷	۴۳	۱۷۴	۹۳	۶۲	۱۷۵	۱۴۰
زن	۲۱۵	۱۵۷	۱۷۴	۹۳	۶۲	۱۷۵	۱۴۰

جدول ۳: ادامه ویژگی‌های جمعیتی

تأهل		وضعیت اشتغال			میزان درآمد	
مجرد متأهل	همسر فوت شده	شاغل بخش دولتی	آزاد	کارگر ساختمانی	بیکار	کمتر از ۱ میلیون تومان
۱۱۲	۲۴۴	۲۹	۱۷۹	۸۹	۷۵	۴۱
۵	۱۱	۲۹	۱۷۹	۸۹	۷۵	۴۱
۲۱۸	۲۱۸	۲۹	۱۷۹	۸۹	۷۵	۴۱

جدول ۴: پتانسیل‌های مثبت و منفی محله کشتارگاه

عنوان	پتانسیل
وجود ریش سفیدان در محله، وجود جمعیت جوان، وجود حس تعلق خاطر به محله، کارآفرین بودن زنان محله، وجود حس مشارکت اجتماعی در میان مردم، وجود بنگاه‌های خرد (نظیر قالیبافی، خیاطی)، وجود ارتباطات صمیمی بین اهالی محله، وجود سرزندگی در کوچه‌ها، برگزاری مراسمات محلی، وجود زمین‌های خالی در جهت ایجاد کاربری‌های فرهنگی، آموزشی، فضای سبز.	پتانسیل‌های مثبت
تمایل به اشتغال حتی در شغل‌هایی با درآمد کم، ضعف بنیه اقتصادی خانوارها، نرخ بالای بیکاری در محله، عدم مهارت و تخصص در نیروی کار، وجود کاربری‌های مزاحم نظیر تعمیرگاه‌ها و صافکاری‌ها، نبود سیستم حمل و نقل عمومی در درون محله، وجود شیب بالای ۱۵ درصد در بعضی از معابر، نبود فضای سبز کافی، وجود معابر باریک و تنگ، پایبندی به سنت‌های ناصحیح و قدیمی، نرخ بالای بی‌سوادی و تحصیلات پایین، پایین بودن میزان دستمزدها و قدرت خرید، اشتغال کودکان و نوجوانان در جمع‌آوری ضایعات، آگاهی پایین مردم محله، نبود فضای تفریحی و ورزشی، احساس محرومیت بالا، ریزدانه بودن مسکن و تراکم بالای جمعیتی.	پتانسیل‌های منفی

در ادامه و بر اساس نتایج جدول شماره ۳، به بررسی ویژگی تأهل، وضعیت اشتغال و میزان درآمد پرکنندگان پرسشنامه پرداخته شده‌است. وضعیت تأهل پاسخ دهندگان، ۱۱۲ نفر مجرد، ۲۴۴ نفر متأهل، ۵ نفر همسر فوت شده و ۱۱ نفر طلاق گرفته می‌باشد. وضعیت اشتغال پرکنندگان پرسشنامه از مجموع ۳۷۲ عدد، ۲۹ نفر شاغل بخش دولتی، ۱۷۹ نفر آزاد، ۸۹ نفر کارگر ساختمانی و ۷۵ نفر بیکار می‌باشند. میزان درآمد پرکنندگان پرسشنامه نیز از مجموع ۳۷۲ عدد، ۴۱ نفر کمتر از ۱ میلیون تومان، ۷۸ نفر بین ۱ تا ۲ میلیون تومان، ۲۱۸ نفر بین ۲ تا ۳ میلیون و ۳۵ نفر بیش از ۳ میلیون تومان می‌باشد.

شناسایی پتانسیل‌های محلی

در راستای شناسایی پتانسیل‌های مثبت و منفی محله کشتارگاه به برداشت میدانی از این محله پرداخته شده‌است. با توجه به برداشت‌های میدانی، این محله دارای بافت فرسوده بوده و دارای کاربری‌های مزاحم صنعتی نظیر تعمیرگاه‌ها و صافکاری‌ها می‌باشد که به دلیل پایین بودن درآمد سرپرست خانوارها در این محله، کودکان در این صنوف مشغول به کار هستند و به عبارتی کودکان کار در این محله رواج دارد. این محله فاقد کاربری‌های فرهنگی و ورزشی می‌باشد که کودکان بنا به نبود چنین فضاهایی در کوچه‌ها مشغول به بازی هستند. بر طبق مشاهده‌های میدانی، مردم دارای شیوه زندگی قومی قبیل‌ای هستند. از پتانسیل‌های مثبت این محله می‌توان به مواردی چون همکاری بالا برای حل مشکلات محله، آموزش‌پذیری بالای جامعه محله، وجود ریش سفیدان محلی و ... اشاره کرد. در یک جمع‌بندی کلی پتانسیل‌های مثبت و منفی در جدول شماره ۴ نشان داده شده است:

با توجه به کاربری‌های موجود در محله به بررسی وضعیت سرانه محله نیز پرداخته شده است. با توجه به جدول شماره ۵، نتایج این بررسی نشانگر کمبود سرانه‌های مختلف در محله کشتارگاه می‌باشد که دلیل این امر حاشیه‌نشینی و کم‌برخوردار بودن این محله می‌باشد.

جدول ۵: مقایسه سرانه وضع موجود و مطلوب

عنوان	وضع موجود	وضعیت مطلوب	وضعیت
سرانه مسکونی	۲۵ مترمربع بر نفر	۵۰-۳۰ مترمربع	کمبود
سرانه آموزشی	۰/۴۱ مترمربع بر نفر	۱/۵ مترمربع	کمبود
سرانه مذهبی	۰/۲ مترمربع بر نفر	۰/۵-۰/۷ متر مربع	کمبود
سرانه فرهنگی	(موجود نیست)	۱ متر مربع	(موجود نیست)
سرانه درمانی	۰/۴۴ مترمربع بر نفر	۱/۵ مترمربع	کمبود
سرانه پارک و فضای سبز	۰/۷۵ مترمربع بر نفر	۳-۵ مترمربع	کمبود
سرانه تجاری	۰/۲۲ مترمربع بر نفر	۳-۵ مترمربع	کمبود
سرانه ورزشی	(موجود نیست)	۱ متر مربع	(موجود نیست)

یافته‌های استنباطی

برای بررسی رابطه معناداری بین متغیرهای توصیفی نظیر سن، جنس، تأهل، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد و نشاط اجتماعی در محله کشتارگاه از آزمون اسپیرمن و یومن-ویتنی استفاده شده است. با توجه به نتایج این آزمون و جدول شماره ۶، نتایج نشانگر این است که بین متغیرهای وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد و نشاط اجتماعی رابطه متوسط مستقیم و میان سن و نشاط اجتماعی رابطه کم عکس برقرار است.

همچنین برای بررسی ارتباط میان جنس و میزان نشاط اجتماعی از آزمون یومن-ویتنی استفاده شده است که با توجه به جدول شماره ۷، نتایج این آزمون نشانگر این است که سطح معناداری با مقدار ۰/۰۰۷ کمتر از ۰/۰۵ می باشد که این امر نشان دهنده وجود تفاوت میان دو گروه زنان و مردان می باشد همچنین با توجه به مقدار میانگین رتبه‌ای، زنان نسبت به مردان دارای نشاط اجتماعی بالاتری هستند.

جدول ۷: تحلیل آزمون یومن-ویتنی

نشاط اجتماعی	تعداد	میانگین رتبه‌ای
مردان	۲۱۵	۲۰۴،۴۲
زنان	۱۵۷	۲۷۵،۴۴
یومن-ویتنی		۱۵۱۵۹
آزمون یومن-ویتنی	Z	-۲/۷۰۵
سطح معناداری		۰/۰۰۷

جدول ۶: تحلیل آزمون اسپیرمن

آزمون همبستگی اسپیرمن	نشاط اجتماعی	نوع و میزان رابطه
ضریب همبستگی	-۰/۲۱۴	کم (عکس)
سطح معناداری	۰/۰۰۰	
ضریب همبستگی	۰/۳۸۴	متوسط (مستقیم)
سطح معناداری	۰/۰۰۰	
ضریب همبستگی	۰/۴۲۲	متوسط (مستقیم)
سطح معناداری	۰/۰۰۰	
ضریب همبستگی	۰/۳۹۷	متوسط (مستقیم)
سطح معناداری	۰/۰۰۰	
ضریب همبستگی	۰/۴۲۸	متوسط (مستقیم)
سطح معناداری	۰/۰۰۰	

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه یکی از چالش‌های مهم در امر برنامه‌ریزی جوامع محلی، توجه به بعد نشاط اجتماعی می‌باشد بطوریکه با پیشرفت‌های چشمگیر در حوزه‌های متعدد هنوز به شادمانی در این فضاهای شهری دست نیافته‌ایم. از جمله ویژگی‌های جامعه امروزی می‌توان به مواردی همچون گسترش شهرنشینی و حاشیه‌نشینی، دسترسی بیشتر به فناوری و تکنولوژی، مشغله‌های فراوان، تحمیل استرس‌های متعدد به افراد، تعامل فرهنگی بالا و خطر تضعیف هویت فرهنگی، کاهش ارتباطات عاطفی میان مردم و افزایش اختلالات روانی، ترافیک، آلودگی محیطی و ... اشاره کرد به عبارت دیگر در جامعه امروزی، شیوه‌های شناخته‌شده و متعارف محدودی برای نشاط اجتماعی وجود دارد و در برخی مواقع این شادمانی عمومی در تعارض با نظم و امنیت اجتماعی قرار می‌گیرد. از طرفی تأثیرات جامعه شاد بر خروجی جوامع

۲) پشتیبانی دولت از فعالیت‌های فرهنگی-اجتماعی و سمن‌ها با ایجاد کاربری‌های مربوط و فضاهای خلاق

۳) ایجاد معابر پیاده‌راهی برحسب ویژگی‌های مهندسی و اندازه و عرض موجود

• راهبردهای تدافعی

۱) کنترل جمعیت و باروری برحسب چالش سنت‌های

نادرست، فرهنگ پایین شهرنشینی و بی‌سوادی

۲) مهارت‌افزایی برای جمعیت جوان و بیکار محله

۳) تجدیدحیات و بازآفرینی محله برای مهار

حاشیه‌نشینی و فرسودگی کالبدی-محیطی

منابع

ایراندوست، کیومرث، (۱۳۸۹)، مرور تجربه‌ی کوتاه توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی نمونه شهر کرمانشاه، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۲۰، ص ۵۹-۷۸. برزگر، صادق؛ حیدری، تقی؛ انبارلو، علیرضا؛ (۱۳۹۸)، تحلیل سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد زیست‌پذیری (مورد مطالعه: محلات غیررسمی شهر زنجان)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، ۹ (۳۳)، ص ۱۳۷-۱۵۲.

بل، سایمون، (۱۳۹۴)، منظر، الگو، ادراک و فرآیند، ترجمه: بهناز امین زاده، انتشارات دانشگاه تهران.

حسینیان، سیدمهدی؛ مرادی مکرّم، سیاوش؛ اسدی، حمید؛ (۱۳۹۸)، تحلیل تجربی هزینه‌های غیرمالی تحمیلی به شهرداری آجین ناشی از عدم تخصیص اعتبارات عمرانی، مطالعات مدیریت شهری، ۱۱ (۳۹)، ص ۱۰۵-۱۱۶.

حیدری ساریان، وکیل؛ یاری حصار، ارسطو؛ (۱۳۹۶)، عوامل موثر در بهبود نشاط اجتماعی از دیدگاه روستاییان مطالعه موردی: شهرستان اردبیل، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷ (۲۵)، ص ۴۱-۵۴.

رضایی، محمدرضا؛ نگین ناجی، سوده؛ (۱۳۹۴)، بررسی راهکارهای موثر در ایجاد محله پایدار با رویکرد مشارکتی (مطالعه موردی: محله راهنمایی یاسوج)، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۶ (۲۰)، ص ۶۹-۸۲.

سماواتی، سحر؛ رنجبر، احسان؛ (۱۳۹۵)، شهر شاد از دریچه نگاه چارلز موننگمری، انسان شناسی و فرهنگ، ۳.

سمیعی اصفهانی، علیرضا؛ پوردانش، سامر؛ (۱۳۹۷)، بررسی عوامل اجتماعی موثر بر نشاط اجتماعی

محلی نظیر رفاه اجتماعی، رشد اقتصادی، رضایت اجتماعی و ... حائز اهمیت بوده و می‌تواند در توسعه پایدار این جوامع به عنوان یک شتاب‌دهنده تأثیرات مثبتی بگذارد. رویکرد حاکم بر این پژوهش رویکرد اجتماع محور می‌باشد بدین صورت که با شناسایی پتانسیل‌های محلی در جهت توانمندسازی و ارتقای نشاط اجتماعی از ظرفیت‌های درون محله‌ای استفاده می‌گردد. این امر به دلیل مشارکت ساکنین محله و برنامه‌ریزی پایین به بالا می‌تواند در جهت ارتقا نشاط اجتماعی در این محدوده مثرتر واقع گردد.

یافته‌های این پژوهش نشانگر وجود رابطه متوسط مستقیم بین متغیرهای وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد و نشاط اجتماعی بوده و میان سن و نشاط اجتماعی نیز رابطه کم عکس برقرار است بطوریکه با افزایش سن میزان نشاط اجتماعی کاهش می‌یابد. همچنین با توجه به مقدار میانگین رتبه‌ای در آزمون یومن-ویتنی، زنان نسبت به مردان دارای نشاط اجتماعی بالاتری هستند. در راستای توانمندسازی و ارتقای نشاط اجتماعی براساس پتانسیل‌ها، دارای‌های محله و رویکرد اجتماع محور در محله کشتارگاه چهار نوع راهبرد: راهبردهای تهاجمی، تنوع، بازنگری، تدافعی تدوین و در ذیل ذکر شده است:

• راهبردهای تهاجمی

۱) قابلیت عرضه تولیدهای محلی بنگاه‌های کسب و کار به عنوان کریدور بازرگانی محلی به دلیل فاصله نزدیک با مرکز شهر

۲) وجود ارتباط صمیمی، حس تعلق و مشارکت اجتماعی میان ساکنین براساس توجه افراد نیکوکار و تأثیرگذاری افراد معتمد در محله

۳) ایجاد کاربری‌های مفید عام براساس الگوی شطرنجی و پیاده‌راه و وجود زمین‌های بایر

• راهبردهای تنوع

۱) ارائه تسهیلات بانکی با توجه به وجود بنگاه‌های خرد کسب و کار

۲) سرمایه گذاری و اشتغال‌زایی در مقیاس محلی براساس برآورد میزان بیکاری و تمایل به فعالیت

۳) آموزش و تنظیم خانواده و مدیریت روابط زناشویی و اصول همسرمداری

• راهبردهای بازنگری

۱) ایجاد کریدور بازرگانی با رفع و تغییر مکان کاربری‌های مزاحم در محله

- Bonaiuto, M. Fornara, F. Bonnes, M. (2005), Perceived Residential Environment Quality in Middle and Low Extension Italian Cities, *Revue Europeenne de psychologie appliquee*, vol 56, 22-34.
- Costanza, R. Fisher, B. Ali, S. Beer, C. Bond, L. Boumans, R. ... & Gayer, D. E. (2008). "An integrative approach to quality of life measurement, research, and policy". SAPI EN. S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society, (1.1).
- Dye, Christopher. (2008). *Health and Urban Living*. Science (New York, N.Y.). 319. 766-9. 10.1126/science.1150198.
- Gardner, G. & Assadourian, E. (2004). "Rethinking the good life". *State of the World*, 164-180.
- He Qingsong, Weishan He, Yan Song, Jiayu Wu, Chaohui Yin, Yanchuan Mou, (2018), The impact of urban growth patterns on urban vitality in newly built-up areas based on an association rules analysis using geographical 'big data', *Land Use Policy*, Volume 78, 726- 738.
- Johnson, W. Krueger, R. (2006), How Money Busy Happies, Genetic and Environmental Process linking Finances and Life Satisfaction, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2 (10), 680-683.
- Landry, C., 2000. Urban vitality: a new source of Urban competitiveness. Prince Claus Fund J ARCHIS issue 'Urban Vitality / Urban Heroes'. December 2000.
- Li, S.M., Liu, Y., 2016. The jobs-housing relationship and commuting in Guangzhou, China: Hukou and dual structure. *J. Transp. Geogr.* 54, 286-294.
- Mattessich, P., and Monsey, M., (2004), *Community Buildings: What Makes It Work*, St. Paul, MN: Wilder Foundation.
- Montgomery, C. (2013). *Happy city: transforming our lives through urban design*, Farrar, Straus and Giroux.
- Sligman, E. (2002), *Very Happy People*, *Psychological Science*, 1 (3), 75-92.
- UN- HABITAT, (2003), *The Challenge of Slums; Global report on human settlement*.
- UNESCAP (2015). *Municipal and Management in Asia: A comparative study*, in: United Nation Economic and Social Commission for Asia and the specific
- Wates, N., (2008), *The Community Planning Event Manual; How to Use Collaborative Planning and Urban Design Events to Improve Your Environment*, Publish, Earth Scan, London.
- Veenhoveen, R. (2000), *The Four Qualities of Life*, *Journal of Happiness Studies*, 1 (2), 33-46.
- معلمان (مطالعه موردی معلمان نواحی ۲۰ و ۲۱ شهر تهران)، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۱ (۱)، ص ۸۹-۱۰۰.
- شریفزاده، حکیمه‌السادات؛ میرمحمدتبار، سیداحمد؛ عدلی‌پور، صمد؛ (۱۳۹۶)، بررسی عوامل موثر بر نشاط اجتماعی در ایران فراتحلیلی از تحقیقات موجود، *فصلنامه راهبرد فرهنگ*، ۴۰، ص ۱۵۹-۱۸۰.
- علیتاجر، سعید؛ سجاذزاده، حسن؛ سعادت‌ی وقار، پوریا؛ شهربازی، مهرداد؛ (۱۳۹۵)، نقش عوامل کالبدی در اجتماع پذیری سکونتگاه‌های غیررسمی، *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری*، ۷ (۲۴)، ص ۶۱-۸۲.
- عنبری، موسی، (۱۳۹۱)، بررسی زمینه‌ها و راهکارهای ارتقاء نشاط اجتماعی در ایران، *دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی*.
- قناد، فاطمه؛ صراف، مظفر؛ (۱۳۹۸)، برنامه ریزی راهبردی توسعه محله آخوند شهر قزوین با رویکرد بازآفرینی اجتماع-محور، *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۷ (۲)، ص ۲۱۱-۲۳۸.
- نگ، جان، (۱۳۸۶)، آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران.
- محمدی، علیرضا، (۱۳۸۸)، ظرفیت‌سازی اجتماع محور: پشتوانه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی، *مجله هفت شهر*، شماره ۲۹-۳۰، ص ۹۷-۱۱۳.
- مطلبی، قاسم، (۱۳۸۰)، روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری، *نشریه هنرهای زیبا*، شماره ۱۰، ص ۵۲-۶۷.
- مک اندرو، فرانسیس تی، (۱۳۸۷)، *روانشناسی محیطی*، ترجمه: غلامرضا محمودی، انتشارات زریاب اصل.
- ویسی، فرزاد، (۱۳۹۶)، مقایسه تحلیلی الگوی سکونتگاه‌های غیررسمی مطالعه موردی: شهر مریوان، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۴۶، ص ۲۰۷-۲۲۴.
- Abu Samah, A., and Aref, F., (2009), *Community Development Programmes in Malaysia*, *Nature and Science*, Vol. 7, No. 12, PP. 86-89.
- Argyle, Michael, (2001), *The Psychology of happiness*. London: Routledge.
- Ballas, Dimitris. (2013). What makes a 'happy city?' *Cities*. 32. 10.1016/j.cities.2013.04.009.
- Beider, H., (2007), *Neighborhood Renewal and Housing Markets: Community Engagement in the US and UK*, Wiley-Blackwell, United States.

- Völker S, Kistemann T, (2013), "I'm always entirely happy when I'm here!" Urban blue enhancing human health and well-being in Cologne and Düsseldorf, Germany, *Social Science & Medicine*, Volume 78, February 2013, Pages 113-124
- Wiking, M, (2014), *The Happiness Research Institute*.
- Xia, Chang, Anthony Gar-On Yeh, Anqi Zhang, (2020), Analyzing spatial relationships between urban land use intensity and urban vitality at street block level: A case study of five Chinese megacities, *Landscape and Urban Planning*, Volume 193, 1-18.

یادداشت‌ها

- ¹ Xia et al
- ² Landry
- ³ Li and Liu
- ⁴ He et al
- ⁵ Un-Habitat
- ⁶ Mattessich & Monsey
- ⁷ Beider
- ⁸ Abusamah & Aref
- ⁹ Wates
- ¹⁰ Bonaiuto, Formara & Bonnes
- ¹¹ Unescap
- ¹² Wiking
- ¹³ Ballas
- ¹⁴ Veenhoven
- ¹⁵ Argyle
- ¹⁶ Sligman
- ¹⁷ Johnson & Krueger
- ¹⁸ Dye
- ¹⁹ Volker & Kistemann
- ²⁰ Montgomery
- ²¹ Gardner & Assadourian
- ²² Costanza et. al